

Тютюнник Ю. М., к. е. н., доцент, професор кафедри економічної теорії та економічних досліджень.

Єрмоленко В. М., спеціальність «Облік і оподаткування», СВО «Магістр»

ДЕТЕРМІНОВАНИЙ ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Анотація. Розглянуто методику аналізу факторів формування показників фінансових результатів суб'єктів малого підприємництва. Запропоновано схеми та моделі факторного аналізу валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку до оподаткування та чистого прибутку.

Вступ. Активний розвиток малого підприємництва, необхідність забезпечення стійкого фінансового стану підприємств малого бізнесу вимагають створення ефективних методик аналітичних оцінок, практична реалізація яких забезпечить оперативність прийняття управлінських рішень.

Важливим напрямом оцінювання фінансового стану суб'єктів малого підприємництва є аналіз їх фінансових результатів за інформацією Звіту про фінансові результати (форми № 2-м, 2-мс). Головні завдання аналізу фінансових результатів – визначення повноти та якості отримання прибутку; з'ясування спрямованості, рівня та частки впливу окремих факторів на зміну фінансових результатів; виявлення та оцінювання резервів їх зростання.

Важливу роль у вирішенні означених завдань відіграє вдосконалення методик фінансового аналізу, зокрема й механізмів детермінованого факторного аналізу показників фінансових результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні та прикладні аспекти аналізу прибутковості діяльності суб'єктів господарювання достатньо широко висвітлені в науковій і навчально-методичній літературі. Узагальнення з даної проблематики засвідчило, що вагомий внесок у теорію та практику аналізу фінансових результатів і рентабельності зробили П. Ю. Буряк, Ф. Ф. Бутинець, Г. І. Кіндрацька, М. Я. Коробов, Л. А. Лахтіонова,

О. В. Павловська, В. О. Подольська [2], П. Я. Попович, Г. В. Савицька [4], Ю. С. Цал-Цалко [5], М. Г. Чумаченко, Н. П. Шморгун та інші вчені-економісти. Водночас окремі аспекти побудови системи показників оцінювання фінансових результатів діяльності потребують подальших досліджень, зокрема щодо врахування галузевих особливостей, існуючого інформаційного забезпечення та можливостей проведення комплексного факторного аналізу.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування моделей детермінованого факторного аналізу показників фінансових результатів суб'єктів малого підприємництва з урахуванням особливостей інформації форми № 2-м «Звіт про фінансові результати».

Виклад основного матеріалу дослідження. Факторний аналіз фінансово-економічних показників дає змогу визначити вплив окремих факторів на зміну результативних показників за допомогою детермінованих або стохастичних прийомів дослідження. Для проведення детермінованого факторного аналізу необхідно побудувати модель факторної системи, що відображає математичну залежність між результативним і факторними ознаками. При цьому слід дотримуватися таких вимог [1, с. 40]:

- фактори, що включаються у модель, повинні реально існувати і мати конкретний економічний зміст;
- факторні показники, що входять у систему факторного аналізу, повинні мати причинно-наслідковий зв'язок із результативним показником;
- факторна модель має забезпечити можливість кількісного вимірювання рівня впливу кожного фактора на зміну результативного показника.

Механізм проведення детермінованого факторного аналізу включає:

- 1) обґрунтування факторної моделі результативного показника (адитивної, мультиплікативної, кратної або комбінованої);
- 2) вибір методичного способу (прийому) факторного аналізу (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, індексного, інтегрального та ін.);
- 3) розрахунок впливу факторів на зміну результативного показника (у динаміці, фактично порівняно з планом, прогнозом, нормативом);

4) інтерпретація одержаних результатів з метою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Форма № 2-м «Звіт про фінансові результати» дає змогу визначити такі види фінансових результатів діяльності суб'єкта малого підприємництва [3]:

- фінансовий результат до оподаткування (рядок 2290) – відображається різниця між доходами та витратами підприємства;
- чистий прибуток (збиток) (рядок 2350) – різниця між фінансовим результатом до оподаткування та податком на прибуток.

Факторний аналіз показників фінансових результатів суб'єктів малого підприємництва пропонується проводити за допомогою адитивних моделей.

1. Факторний аналіз показника валового прибутку (збитку), який є результатом основної операційної діяльності (рис. 1).

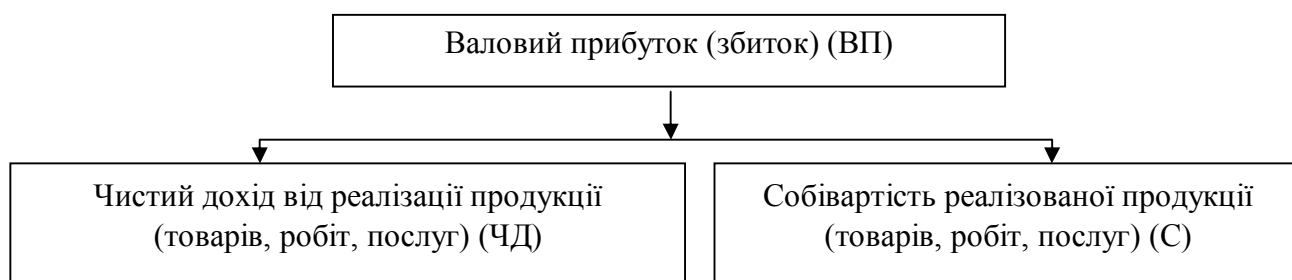

Рис. 1. Схема факторного аналізу валового прибутку (збитку)

Адитивна модель факторного аналізу показника валового прибутку (збитку):

$$\text{ВП} = \text{ЧД} - \text{С}. \quad (1)$$

Факторами збільшення валового прибутку (зменшення валового збитку) є: зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Абсолютна зміна факторних показників ($\Delta\text{ЧД}$, $\Delta\text{С}$) одночасно є результатом їх впливу на зміну результативного показника ($\Delta\text{ВП}_{\text{ЧД}}$, $\Delta\text{ВП}_{\text{С}}$) з урахуванням характеру впливу відповідного фактора (фактори адитивної моделі зі знаком «+» мають прямий вплив, зі знаком «-» – обернений).

2. Факторний аналіз показника фінансового результату від операційної діяльності, який складається з фінансового результату від реалізації продукції

(товарів, робіт, послуг) і фінансового результату від іншої операційної діяльності (рис. 2).

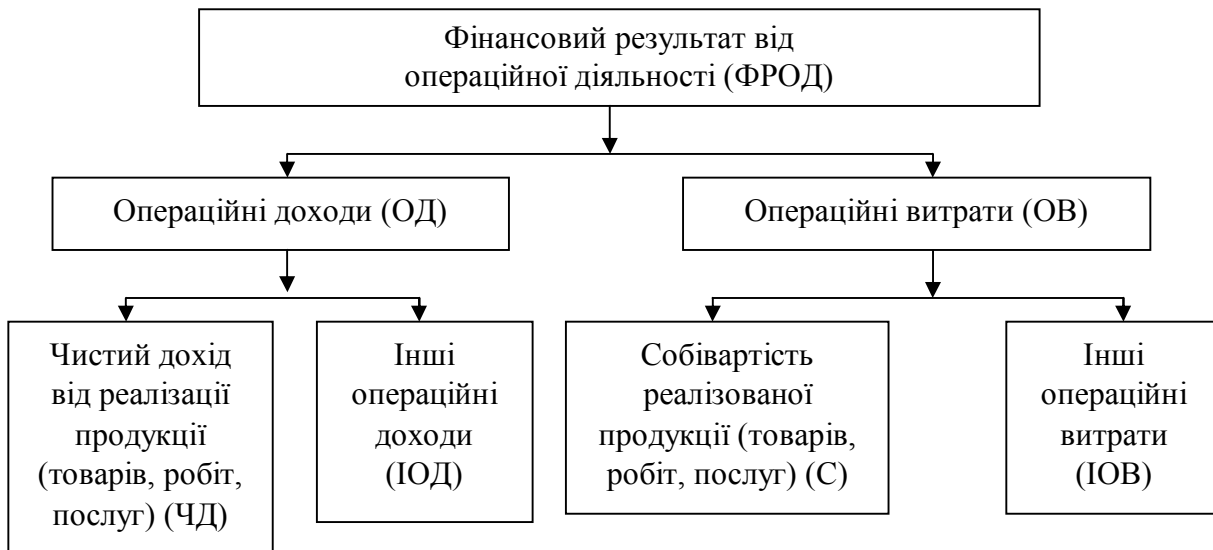

Рис. 2. Схема факторного аналізу фінансового результату від операційної діяльності

Адитивна модель факторного аналізу показника фінансового результату від операційної діяльності:

$$\text{ФРОД} = \text{ОД} - \text{ОВ} = (\text{ЧД} + \text{ІОД}) - (\text{С} + \text{ІОВ}). \quad (2)$$

Факторами збільшення прибутку (зменшення збитку) від операційної діяльності є: зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та інших операційних доходів; зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та інших операційних витрат. Абсолютна зміна факторних показників ($\Delta\text{ЧД}$, $\Delta\text{ІОД}$, $\Delta\text{С}$, $\Delta\text{ІОВ}$) одночасно є результатом їх впливу на зміну результативного показника ($\Delta\text{ФРОД}_{\text{ЧД}}$, $\Delta\text{ФРОД}_{\text{ІОД}}$, $\Delta\text{ФРОД}_{\text{С}}$, $\Delta\text{ФРОД}_{\text{ІОВ}}$) з урахуванням характеру впливу відповідного фактора.

3. Факторний аналіз показника фінансового результату до оподаткування (рис. 3).

Адитивна модель факторного аналізу показника фінансового результату до оподаткування:

$$\text{ФР} = \text{РД} - \text{РВ} = (\text{ЧД} + \text{ІОД} + \text{ІД}) - (\text{С} + \text{ІОВ} + \text{ІВ}). \quad (3)$$

Факторами збільшення прибутку (зменшення збитку) до оподаткування є:

Рис. 3. Схема факторного аналізу фінансового результату до оподаткування

зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), інших операційних доходів та інших доходів; зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), інших операційних витрат та інших витрат. Абсолютна зміна факторних показників ($\Delta\text{ЧД}$, $\Delta\text{ІОД}$, $\Delta\text{ІД}$, $\Delta\text{С}$, $\Delta\text{ІОВ}$, $\Delta\text{ІВ}$) одночасно є результатом їх впливу на зміну результативного показника ($\Delta\text{ФР}_{\text{ЧД}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{ІОД}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{ІД}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{С}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{ІОВ}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{ІВ}}$) з урахуванням характеру впливу відповідного фактора.

4. Факторний аналіз показника чистого прибутку (збитку) (рис. 4).

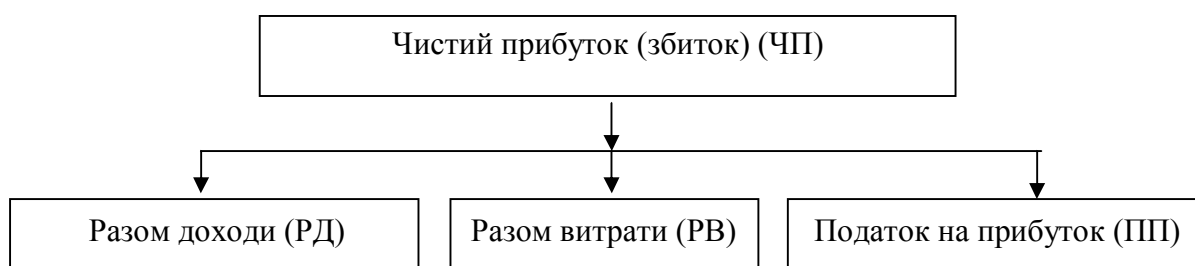

Рис. 4. Схема факторного аналізу чистого прибутку (збитку)

Адитивна модель факторного аналізу показника чистого прибутку (збитку):

$$\text{ФР} = \text{РД} - \text{РВ} - \text{ПП}. \quad (4)$$

Факторами збільшення чистого прибутку (зменшення чистого збитку) є: зростання загальної величини доходів; зменшення загальної величини витрат і

податку на прибуток. Абсолютна зміна факторних показників (ΔP_D , ΔP_B , ΔP_{PP}) одночасно є результатом їх впливу на зміну результативного показника ($\Delta ЧP_{P_D}$, $\Delta ЧP_{P_B}$, $\Delta ЧP_{P_{PP}}$) з урахуванням характеру впливу відповідного фактора.

Висновки. Проведення аналізу факторів формування фінансових результатів є одним із найважливіших напрямів оцінювання ефективності господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва. При цьому вдосконалення механізмів детермінованого факторного аналізу результативних фінансово-економічних показників передбачає:

- розширення інформаційного забезпечення аналітичних досліджень;
- трансформацію моделей факторного аналізу за рахунок поділу факторів першого порядку на фактори другого порядку, факторів другого порядку – на фактори третього порядку і т. д.;
- обґрунтування резервів підвищення рівня прибутковості господарської діяльності на підставі результатів факторного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Губарик О. М. Оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства на підставі фінансової звітності та бухгалтерського балансу / О. М. Губарик // Загальні питання економіки. – 2010. – № 23. – С. 38-41.
2. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : [навч. посібник] / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 25 від 24.01.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навчальний посібник] / Г. В. Савицька. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
5. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : [навчальний посібник] / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 566 с.